

Onderzoeksdag 15.11.2023

Programma

VOORMIDDAG

8u45 Verwelcoming deelnemers voor de Blauwe zaal

9u15 Intro door Kaat Verdickt (VAi) en Eva Weyns (VAi) in de Blauwe zaal

Welkomstwoord en voorstelling eerste VAI onderzoeksdag. We stellen kort de werking van het expertisecentrum en de werking van de collectie architectuurarchieven voor.

Met deze onderzoeksdag willen we de uitwisseling tussen de eigen werking en het onderzoeksveld versterken: we presenteren trending topics, onderzoeksmethodieken en onze gloednieuwe VAI Archiefhub. Het doel is veelheid en verscheidenheid tot onderzoeksmogelijkheden m.b.t. architectuurarchieven te duiden en eveneens doorheen deze dag de noden van onderzoekers te beluisteren en de connectie versterken.

In de voormiddag plannen we vier lezingen met voorbeelden van de verschillende tools die het VAI aanbiedt voor onderzoek. In de namiddag staan er parallelle sessies rond actuele uitdagingen voor onderzoek op het programma: we buigen ons over AI-toepassingen, heikel erfgoed, dekolonisatie en onderzoek naar materiële zorg voor de collectie.

Tot slot nodigde het VAI Dirk van den Heuvel uit als observator en waarnemer. Als hoofddocent Architectuur aan de TUDelft leidt hij de onderzoeksgroep Architectuur, Cultuur en Moderniteit leidt. Daarnaast is hij directeur van het Jaap Bakema Study Centre van Het Nieuwe Instituut in Rotterdam. Zijn expertise ligt op het gebied van naoorlogse moderne architectuur en planning, en aanverwante gebieden als architectuurtheorie en -geschiedenis, culturele studies en discoursanalyse.

9u30 Onderzoek en datareeksen in de Blauwe zaal

Tine Poot (VAi) introduceert de topics en de sprekers van dit gedeelte.

1. *De VAI Archiefhub – Een krachtige tool voor onderzoek naar de geschiedenis van de ontworpen omgeving van Vlaanderen en Brussel.*

Wim Lowet (VAi)

Sinds 2006 werkt het VAI aan een onderzoeksdatabase over de geschiedenis van de ontworpen omgeving in Vlaanderen en Brussel. De database bevat informatiereeksen over personen, organisaties, gebeurtenissen en relevante archiefbronnen. In 2023 herlanceert het VAI de database als de 'VAi Archiefhub'.

De nieuwe database bevat een breed scala aan onderzoeksmogelijkheden door de integratie van archiefbeschrijvingen en beeldmateriaal uit de VAI Collectie, door de koppeling met externe databases en door de toevoeging van nieuwe interessante datareeksen uit recente onderzoeksprojecten van het VAI. Deze presentatie biedt een gedetailleerd inzicht in de onderzoeksmogelijkheden van de nieuwe VAI Archiefhub.

2. *Vormgeving naar waarde leren schatten. Belgische documentatiereeksen over vormgeving vanaf 1958*

Bram De Maeyer (VAi)

Het VAI en het Design Museum Gent registreerden duizenden vormgevers en events vanuit vijf documentatiereeksen. Deze sessie toont het potentieel van de geregistreerde data voor onderzoek naar het Belgische vormgevingslandschap. De analyses bieden inzage in de gelaagdheid van het landschap met bijzondere aandacht voor gender, beroepscategorieën en disciplines.

3. *Documentatiereeksen in de praktijk. Bronnengids Interieurontwerp België*

Benoît Vandevort (KULeuven)

Architectuurgeschiedenis in België kent doorgaans geen significante rol toe aan gespecialiseerde interieurontwerpers. Om de studie naar interieurontwerpers te vergemakkelijken wordt er gewerkt aan een publicatieproject om het bronnenmateriaal meer zichtbaarheid te geven. Deze presentatie toont hoe de documentatiereeksen vormgeving worden ingezet in een lopend onderzoeksproject naar interieurontwerp.

11u *Pauze in de blauwe foyer*

11u30 Onderzoeksmethodieken en architectuurarchieven in de Blauwe zaal

Kaat Verdickt (VAi) introduceert de topics en de sprekers.

Archieven zijn geen depots van waarheden, maar plekken van en voor onderzoek. Het zijn incubators van nieuwe ideeën, broedplaatsen voor speculaties over de toekomst en voor kritische reflectie op het verleden. Onderzoeksonderwerpen, -methodes en -focussen veranderen voortdurend. Het archief geeft rekenschap van deze verschuivingen. De lens waarmee gekeken wordt is telkens anders, de antwoorden die uit het archief komen, zijn dat eveneens. Het VAi wil deze dynamische kijk op onderzoek blijvend ondersteunen. De twee volgende presentaties tonen ons twee facetten van deze veelzijdige caleidoscoop.

1. *Wat zie ik nu eigenlijk?*

Nancy Van Landeghem en Marjolein Deceuninck (MUSA)

In het centrum van Antwerpen, ergens verborgen tussen twee binnentuinen in, bevindt zich een kleine huiskapel die rijkelijk gedecoreerd is met muurschilderingen: de Bourgondische kapel. Voor de restauratie van deze schilderingen werd er in 2022 een vooronderzoek uitgevoerd door het team van Nancy Van Landeghem, Marjolein Deceuninck en Begga Vermaelen. Zowel in situ als in de architectuurarchieven werd er gezocht naar antwoorden op de vraag: “*Wat zie ik nu eigenlijk?*” Deze presentatie licht het onderzoek op basis van de archiefcollectie van het VAi naar de Bourgondische Kapel, en de gehanteerde methodieken van het materiaal-technisch onderzoek toe.

2. *Pioneering Practices. Ontwerpcultuur in Vlaanderen tussen 1960-70, ontwerptaal en ontwerpproces op basis van architectuurarchieven.*

Laura Lievrouw (KULeuven)

In haar doctoraatsonderzoek verkent Laura Lievrouw de ontwerpcultuur van architecten die actief waren in Vlaanderen tussen 1960-70. Ze benadert de historiografie van een ontwerpproces vanuit zowel ontwerptaal als de inbedding daarvan binnen een complex historisch kader. Aan de hand van casestudies duikt ze in architectuurarchieven, op zoek naar getuigen van de vertaalslag van sociaal geëngageerde architectonische concepten naar tastbare lijnen op papier. Hierdoor tracht ze inzicht te bieden in zowel het verhaal achter getekende lijnen als de impliciete dialogen die schuilgaan in wat niet getekend is.

12u30 – 13u30

Lunch in de Blauwe foyer

NAMIDDAG

Zes parallelle sessies rond actuele inhoudelijke uitdagingen aangaande architectuurarchieven en onderzoek.

We werken als VAI graag samen met academische onderzoeksgroepen en deden dit reeds in binnen- en buitenland op projectmatige basis. Het VAI wil dit volhouden en bijkomend de grens tussen onderzoek en creatie verder exploreren. Het VAI volgt ook de ontwikkelingen die zich op dit vlak van onderzoek internationaal voordoen en speelt daar waar mogelijk op in.

1. *Kunstmatige intelligentie voor architectuurhistorisch onderzoek en collectiebeheer*

Olivier D'huynslager (Design Museum Gent), Wim Lowet (VAi), Tino Mager (Rijksuniversiteit Groningen)

13u45 – 14u45 Blauwe Foyer

Kunstmatige intelligentie (AI) was dit jaar prominent aanwezig in de krantenpagina's. Het onderzoek naar toepassingen van AI in de context van architectuur- en kunsthistorisch onderzoek en collectiebeheer is al enkele jaren bezig. In deze interactieve sessie gaan we dieper in op AI aan de hand van boeiende projecten in ons vakgebied en denken we samen na over toepassingsmogelijkheden en uitdagingen van deze krachtige technologie.

2. *Handle with care, handle with thought. Omgaan met 'heikel erfgoed'*

Francis Carpentier (CIVA) en Kaat Verdickt

13u45 – 14u30 Blauwe Zaal

Ontwikkelingen die zich op internationaal vlak voordoen weerklinken in architectuurarchieven. Er wordt aan nieuwe en alternatieve narratieven gewerkt, met bijzondere aandacht voor de evolutie in nieuwe perspectieven over cultureel erfgoed zoals diversiteit, ecologie en gendergelijkwaardigheid. Maar wat als bij de ontsluiting van relevante archieven moeilijke vraagstukken bovenkomen? Hoe kunnen we ze benaderen zonder te polariseren? Francis Carpentier en Kaat Verdickt belichten elk een casus vanuit de eigen archiefinstelling en gaan in gesprek over de vragen en twijfels en over de gehanteerde methodieken.

3. *Een model voor maquettes?*

Chloë Van Gelder & Gwenny Dhaese (VAi) en Greet De Saedeleer (Object Care)

13u45 - 14u45 – Vergaderzaal de Singel

Het VAI benoemt reeds geruime tijd de waarde van de maquette als bijzonder onderdeel van architectuurarchieven en de verschillende wijzen waarop de maquette in de architectuurpraktijk fungeert. Het VAI ambieert vooruitstrevend onderzoek naar de conserveringsaspecten van analoge en digitale architectuurarchieven. Maquettes vormen op vlak van materieel beheer en waardering een complex vraagstuk. Hoe bewaar je immers objecten bestaande uit duizend-en-één verschillende materialen in éénzelfde depotruimte of

zelfs in één maquette? Hoe ga je om met de verschillende interpretaties en gebruiken van maquettes, van efemerisch studieobject tot artistiek presentatiemodel? Chloë Van Gelder en Gwenny Dhaese geven in samenwerking met Greet De Saedeleer (Object Care) een interactieve hands-on workshop omtrent deze thematiek.

Beperkt tot 20 deelnemers. Deze sessie vindt ook plaats om 15u.

14u45 – 15u Pauze in de blauwe foyer

4. *Behind the Scenes: onderzoek vanuit de praktijk als basis voor de tentoonstelling UTA#6 Marcel Raymaekers, pionier in circulaire architectuur.* Lionel Devlieger (UGent)

15u - 15u45 Expo

Hoe kijken hedendaagse ontwerpers naar bouwpraktijken in het verleden? Lionel Devlieger van Rotor vzw neemt de deelnemers mee tijdens een interactieve lezing over de lopende VAI tentoonstelling 'UTA #6 Marcel Raymaekers, pionier in circulaire architectuur'. De bouwpraktijk van Marcel Raymaekers kenmerkt zich doordat ze uitsluitend gebruik maakt van gerecupereerde materialen.

Via gedigitaliseerde foto's, tekeningen en krantenartikelen uit het archief van Raymaekers schetst Lionel het grootschalig onderzoek i.s.m. UGent naar de mogelijkheden van circulair bouwen.

Beperkt tot 30 deelnemers.

5. *Exotisering en dekolonisatie: uitdagingen voor erfgoed en archieven* Samuel Saelemakers (Middelheim Museum Antwerpen) en Stefaan Grieten (VAi)

15u – 15u45 Blauwe zaal

De roep om culturele dekolonisatie klinkt luid, en vergt een helder en genuanceerd antwoord waarbij expertise en empathie moeten samengaan. Het debat wordt beheerst door standbeelden met referenties aan het koloniale verleden, maar ook architectuur is niet onbesproken in deze context. Deze sessie combineert beide terreinen. Samuel Saelemakers, curator van Kunst in de Stad, bespreekt de verheerlijking van het koloniale verleden in beelden in de open ruimte in Antwerpen, en lanceert de vraag wat dekolonisatie kan zijn voor dit soort beelden. Stefaan Grieten onderzoekt een gelijkaardige vraag rond architectuur en architectuurarchieven. Vertrekpunt hiervoor is het historische fenomeen van culturele hiërarchisering, toegepast op het Boekenbergpark in Deurne bij Antwerpen, waar kort vóór 1805 een uitzonderlijke Chinese toren opgericht werd.

6. *Een model voor maquettes?*

Chloë Van Gelder & Gwenny Dhaese (VAi) en Greet De Saedeleer (Object Care)

15u -16u Vergaderzaal De Singel

Beperkt tot 20 deelnemers.

ROUND UP

Dirk van den Heuvel (TUDelft)

16u15 – 16u45 Blauwe Foyer

Tijdens deze round-up deelt Dirk van den Heuvel met het Vai en de deelnemers van de onderzoeksdag zijn analyses, bevindingen en doet suggesties. Met deze opmerkingen en percepties sluiten we deze eerste onderzoeksdag van het VAi af.